

Citation: Tuna, Y. & Şekkelî, F.E., Katılım Bankacılığının Reel Kesime Etkileri, BMIJ, (2020), 8(2): 1501-1522 doi: <http://dx.doi.org/10.15295/bmij.v8i2.1443>

KATILIM BANKACILIĞININ REEL KESİME ETKİLERİ

Yusuf TUNA ¹

Received Date (Başvuru Tarihi): 12/03/2020

Feyzullah Esad ŞEKKELİ ²

Accepted Date (Kabul Tarihi): 17/04/2020

Published Date (Yayın Tarihi): 25/06/2020

ÖZ

Anahtar Kelimeler:

Katılım Bankacılığı
Reel Sektör
Finansal Piyasalar

JEL Kodları:

E44
G21

Çalışmanın amacı, ülkemizde faaliyet gösteren Katılım bankalarının şu ana kadar reel olarak Türkiye ekonomisine verdiği katkıları incelemek ve gelecekte daha çok katkı verebilmesi için yapılması gerekenler hususunda öneriler sunmaktır. Araştırmada nitel yöntemlerden yarı yapılandırılmış derinlemesine mülakat yöntemi kullanılmıştır. Mülakat soruları literatür araştırması ve uzman görüşü doğrultusunda hazırlanmıştır. Mülakat yapılan kişiler katılım bankacılığı, reel sektör, danışma kurulu ve devlet otoritesi başlıkları altında gruplandırılmıştır. Bu bağlamda uzmanlık alanları dikkate alınarak her bir gruba farklı sorular yöneltilmiştir. Mülakatlarda alınan cevaplar kaydedilerek daha sonradan yazıya geçirilmiştir. Yazıya geçirilen cevapların detaylı analizi yapılarak belirli başlıklar oluşturulmuş ve çalışma bu başlıklar altında değerlendirmeye alınmıştır. Çalışmanın sonunda ise nicel olarak Katılım bankacılığının 2009-2019 yılları arasındaki kredi ve katılım hesapları incelenmiştir. Çalışmada özel sektörün katılım bankacılığına bakışı ve memnuniyeti, katılım bankası ile konvansiyonel banka karşılaştırması, katılım bankalarının reel sektörün ihtiyaçlarını karşılayıp karşılamadığı, borç temelli (banka) sistemden ortaklığa dayalı finansman sistemine geçiş ve katılım bankalarının gelişimi ile ilgili bulgulara yer verilmiştir. Araştırma, Katılım bankacılığının reel sektörü hem derinlemesine mülakat yöntemiyle incelemesi hem de son 10 yıldaki performansını da dikkate alması bakımından önem taşımaktadır.

EFFECTS OF PARTICIPATION BANKING ON REAL SECTOR

ABSTRACT

Keywords:

Islamic Banking
Real Sector
Financial Markets

JEL Codes:

E44
G21

The aim of this study was operating in our country Islamic finance methods exist for examining the contributions given in real terms, Turkey's economy needs to be done in order to give more contributions in the future to offer suggestions on the matter. Semi-structured in-depth interview method is used in this research. Interview questions are prepared by examining literature and expert opinion. Interviewees are grouped under the headings of participation banking, real sector, advisory board and state authority. In this context, different questions were asked to each group by taking into account the area of expertise. The answers received in the interviews were recorded and then transcribed. A detailed analysis of the responses to the manuscript was made and certain headings were formed and the study was evaluated under these headings. In addition, the study also examined quantitatively the credit and deposit figures of participation banking in 2009-2019. In this study, the view and satisfaction of the private sector, the comparison between the participation bank and the conventional bank, the ability of participation banks to meet the needs of the real sector, the transition from a debt-based (bank) system to a joint-based financing system and the development of participation banks are included. The research is important in terms of the fact that participation banking also examines the real sector both through in-depth interview method and the performance of the banking sector in the last 10 years.

¹ Sorumlu Yazar, Prof. Dr., İstanbul Ticaret Üniversitesi, [ytuna@ticaret.edu.tr](mailto:yutuna@ticaret.edu.tr)

² Arş. Gör., Karabük Üniversitesi, esadsekkeli@karabuk.edu.tr

<https://orcid.org/0000-0002-0849-8566>

<https://orcid.org/0000-0002-6414-4463>

1. GİRİŞ

Finansal piyasaların gelişmesi, bir ekonomideki finansal piyasaların, kurumların ve araçların hem sayıca hem de yapısal olarak büyümesini göstermektedir. Finansal gelişmişlik, finansal piyasaların içerisinde hizmet sunan kurumların sayısı ve çeşitliliği ile birlikte bu kurumların hacimsel olarak büyümelerini de içermektedir. Bunun yanısıra, sermayenin reel sektöre etkin ve verimli bir şekilde aktarılması, sermaye sahiplerinin portföy çeşitliliğinin artırılmasıyla birlikte riskin azaltılması ve bilgiye ulaşılabilirliğin kolaylaşması gibi faktörler de finansal gelişmişliğin göstergeleri arasında bulunmaktadır.

Ekonomik büyümenin gerçekleşebilmesi için en önemli unsurlardan bir tanesi gelişmiş finansal piyasalara sahip olmaktır. Levine (2005), bütün finansal piyasaların, muhtemel yatırımlar hakkında bilgi üretmesi ve sermaye tahsis etmesi, yatırımları izlemesi, riskin ticareti, çeşitlendirmesi, tasarrufların harekete geçirmesi, mal ve hizmet alışverişinin kolaylaştırması gibi hizmetleri hangi ölçüde verdiğinin piyasaların gelişmişliğini belirleyen en önemli etkenlerden olduğunu söylemektedir. Çünkü bu hizmetlerin iyi bir şekilde verilmesi yatırım ve tasarruf kararlarını etkilemektedir. Bu durum ise ekonomik büyümeyi doğrudan etkilemektedir.

Ekonomik büyümenin istikrarlı bir şekilde sağlanması bütün ülkeler için olduğu kadar Türkiye için de önemli bir husustur. Bu bağlamda çalışmada, Türkiye'nin finansal sistemi içerisinde son yıllarda yükselişe geçen katılım bankacılığının reel sektör üzerinden ekonomik büyümeye olan katkıları incelenmektedir.

Bu çalışmanın amacı Katılım Bankalarının fon kullandırma yöntemlerinin reel sektörü nasıl etkilediğini incelemektedir. Çalışmada nitel olarak yarı yapılandırılmış mülakat yöntemi kullanılırken nicel olarak 2009-2019 yılları arasındaki kredi ve katılım hesapları rakamları incelenmiştir.

2. FAİZSİZ BANKACILIK VE GELENEKSEL BANKACILIK FARKI

İslami kurallar çerçevesinde faizsiz finans sisteminin esasında faiz yasağı, risk paylaşımı, aşırı belirsizlik (garar) ve kumar benzeri faaliyetlerden kaçınma yer almaktadır (Güçlü ve Kılıç, 2019, s. 137). Faizsiz bankacılığın ortaya çıkmasındaki en

büyük etken İslam dininde faizin haram kılınmış olmasıdır. İslam'da, borç faizi (ribe'n-nesie) ve alışveriş faizi (ribe'l-fadl) olmak üzere iki çeşit faiz bulunmaktadır. Borç faizi, ödünç olarak alınan paranın karşılığında verilen faizi ifade etmektedir. Alışveriş faizi ise, aynı çeşit ürünün vadeli olarak alım-satımlarında ortaya çıkmaktadır (Kettell, 2011, s.37). İslam dininde faiz yasağı öncelikle Kur'an'ı Kerim'deki ayetlerle belirlenmiş olup sonrasında ise Hz. Peygamber'in (s.a.s) emirleri, talimatları, kıssaları, örnekleri ve sözleri ile de aydınlatılmıştır. Bu prensipler çerçevesinde İslami bankacılık, geleneksel bankacılıktan farklı olarak birtakım ürün ve hizmetler geliştirmiştir. Bunlar temel olarak murabaha, mudaraba, muşaraka, icara, istisna, selem ve teverruk olarak sıralanabilmektedir (Tunç, 2016, s.124-137).

Günümüzde faizle kredi kullanılmasına alternatif bir yöntem olarak faizsiz bankacılığın en çok kullandığı fon kullandırma yöntemi murabahadır. Murabaha finansmanına kişi veya kurumlar, finansmana uygun bir malı nakit olarak alamayacakları veyahut almak istemedikleri zaman başvurumaktadırlar. Murabaha işleminin ilk adımında müşteri, tedarikçiyi ve alacağı ürünü belirler ve bunu bankaya bildirir. Banka da ürünü fonlamaya karar verirse ürünü tedarikçiden satın alır. Ardından banka aldığı ürünü üzerine belirli bir miktar kâr koyarak vadeli olarak müşteriye satışını gerçekleştirir. Bu süreçte banka aldığı ürünün elinde kalması ihtimaline karşın finansmanı talep eden müşteri ile alınan ürünü satın alacağına dair bağlayıcılığı olan bir sözleşme imzalamaktadır (Yanpar, 2015).

Mudaraba veya katılım finansmanı, modern İslami finansal kuruluşlar tarafından geliştirilen ve fon yönetimine katkı sağlaması açısından kullanılan özel bir ortaklık şeklidir. Mudarib (fon yöneticisi), sermayeyi karşılıklı olarak kabul edilmiş bir şekilde kullanır ve sonrasında sermayeyi ve kârı (varsa) rabbü'l mal'a (finansör) verir ve kendi için önceden belirlenmiş olan payı alır (Balala, 2011, s. 27-28). Muşaraka, iki veya daha fazla kişinin, sermaye veya emeklerini birleştirdikleri ve benzer hak ve sorumluluklara sahip oldukları kâr-zarar ortaklığı olarak tanımlanabilmektedir (İqbal ve Mirakhor, 2011, s.86). İcara, belirli bir varlığın kullanım hakkının belirli bir süre için kendisinden talep edilen belirli bir kira bedeli karşılığında başka bir kişiye devredilmesi anlamına gelmektedir (Güçlü, 2019a, s. 252). Bir istisna kontratı, müşterinin, bir üreticiye gelecekte almak üzere belirlenmiş olan bir ürünü üretmesi

için sipariş vermesi durumudur. Kontratta ürünün fiyatı ve detayları açık bir şekilde belirlenmiş olmalıdır. İmalatçının, kontratta belirlenen özelliklere sahip ürünü, kabul edilen fiyata taahhüt ettiği tarihte teslim etmeyi kabul ettiği sözleşmeyi ifade etmektedir (Sundararajan, 2011, s.274). Selem, satıcının gelecekteki bir tarihte alıcıya belirlenen malları ücretini peşin alarak vermeyi taahhüt ettiği bir satış türüdür. Satıcı ürünün bedelini nakit olarak alır ancak ürünlerin teslimatı belirli bir vadenin sonundadır (Kettell, 2011, s.117). Teverruk, nakit temin edebilmek amacıyla pazarlık yaparak ya da satıcıya belirli bir kar ödeyecek vadeli bedelle mal aldıktan sonra bu ürünü üçüncü kişi yada kurumlara peşin olarak satmaktır (AAOIFI, 2015, s.744).

3. KATILIM BANKACILIĞININ TÜRKİYE'DEKİ GELİŞİMİ

Türkiye'de faizsiz bankacılık fikrinin teorik olarak tartışılması 1980'li yılların öncesine dayanmaktadır. Bu tartışmalar ağırlıklı olarak faizin haramlığı çerçevesinde sürdürülmüştür. İlk olarak 1975 yılında yayımlanan kanun hükmünde kararname ile kurulan Devlet Sanayi ve İşçi Yatırım Bankası (DESİYAB), Türkiye'de faizsiz çalışma prensibine uyan ilk banka olmuştur. Ancak 1978 yılında alınan yönetim kurulu kararı ile faizli sisteme geçerek faaliyetlerine devam etmiştir (Bulut, Er, Polat, ve Köksal, 2009, s.22).

Türkiye'de faizsiz bankacılığa, 1983 yılında çıkarılan 83/7506 sayılı kararname ile "Özel Finans Kurumu" adı altında faaliyete geçme yetkisi verilmiştir³. Ardından 1985 yılında Albaraka Türk Finans Kurumu A.Ş. ve Faisal Finans Kurumu A.Ş., Özel Finans Kurumu olarak kurulmuştur. Bunlardan sonra sırasıyla, 1989 yılında kurulan Kuveyt Türk Evkaf ve Finans Kurumu A.Ş., 1991 yılında Anadolu Finans Kurumu A.Ş., 1995 yılında İhlas Finans Kurumu A.Ş. ve 1996 yılında Asya Finans Kurumu A.Ş. takip etmiştir (Sümer ve Onan, 2016, s.299).

1999 yılında Özel Finans Kurumları, 4389 sayılı kanun ile bankalar kanunu kapsamına alınmıştır. 4389 sayılı Kanun'da değişiklik yapan 4491 sayılı Kanun'un 3.maddesinin (a) ve (b) fıkralarında, Özel Finans Kurumlarının 7. ve 9. madde hükümlerine uyum ve tasfiye sürecine değinilerek, yeni düzenleme yapıncaya kadar Bankalar Kanunu'na aykırı olmayan yürürlükten kaldırılan hükümlerin

³ Resmî Gazete, 19 Aralık 1983, Sayı:18256

uygulanmasına devam edileceği belirtilmiştir. 2001 yılında Bankalar Kanunu'nda yapılan değişiklikle Özel Finans Kurumları Birliği'nin oluşturulması ve ortak bir sigorta sistemi kurulması öngörülmüştür (Günel, 2007).

Türkiye'de yaşanan 2001 mali krizi, genel Türkiye ekonomisi ile birlikte hem konvansiyonel bankacılık sistemini hem de özel finans kurumlarını etkiledi. Özel finans kurumları 1994 yılında yaşadıkları büyük kriz ile birlikte 2001 krizine kadar ufak çapta krizlerle karşı karşıya kalmış ancak bunların hiçbirisi 2001 krizi kadar olumsuz etkilememiştir. 2001 krizi döneminde özel finans kurumlarının en büyüğü konumunda olan İhlas Finans Kurumu'nun faaliyetleri Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK) tarafından durdurulmuştur. İhlas Finans Kurumunun girdiği likidite krizinden dolayı bütün özel finans kurumlarına olan güven azalmış ve kurumların topladığı fonlarda %50 azalma olmuştur. Bunun önüne geçebilmek adına 12 Mayıs 2001 tarihinde 4672 sayılı kanun ile 4389 sayılı Bankalar Kanunu'nda değişikliğe gidilmiş ve özel finans kurumlarının "güvence fonu" kurulmasına izin verilerek müşterilerin gözünde kaybedilen güvenilirliği yeniden tesis edilmiştir. Bu kriz döneminin sonunda Faisal Finans Kurumu da el değiştirerek Family Finans adını almıştır. 20 Eylül 2001 tarihinde BDDK tarafından yapılan ve 24259 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanmış olan değişiklikle birlikte özel finans kurumlarının alım-satım işlemlerinde fatura kesme zorunluluğu ortadan kaldırılmıştır. Bunun yerine satıcı, özel finans kurumunun müşterisine doğrudan fatura kesmeye ve bir nüshasını da kuruma teslim etmeye başlamıştır. Bu durum özel finans kurumlarının hem işleyişini hızlandırmasını hem de üçüncü kişiler tarafından fatura da yapılabilecek olan usulsüzlüklere karşı kendi korumaya almasını sağlamıştır (Tunç, 2016, s. 185-186).

19.10.2005 tarihinde çıkarılan 5411 sayılı Bankacılık Kanunu ile Özel Finans Kurumlarının ismi "Katılım Bankaları" olarak değiştirilmiştir. Bunun yanı sıra, katılım bankalarındaki katılım hesaplarının 50 bin TL'ye kadar olan tutarı güvence altına alınmıştır. Türkiye Katılım Bankaları Birliği (TKBB) bünyesinde bulunan güvence fonu ise 50 bin TL'den 100 bin TL'ye yükseltilerek Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu'na (TMSF) devredildi. 2005 yılında, Family Finans ile Anadolu Finans Kurumu birleşerek Türkiye Finans Katılım Bankası adını aldı. Sonrasında ise Türkiye Finans'ın çoğunluk hisseleri Suudi Arabistan'ın en büyük konvansiyonel bankası National Commercial

Bank (NCB) tarafından satın alındı. 2015 yılında, Türkiye'nin ilk devlet sermayeli katılım bankası olarak Ziraat Katılım Bankası kuruldu. Bunu 2016 yılında Vakıf Katılım Bankası takip etti. Aynı yıl, Bank Asya Katılım Bankası TMSF tarafından kapatılmıştır (Atar, 2017, s.1053). 2018 yılı içerisinde BDDK'nın 7736 sayılı 02.04.2018 tarihli kararıyla TKBB bünyesinde faizsiz finans kuruluşlarının İslami kurallara uyumunun sağlanması adına Merkezi Danışma Kurulu'nun kurulmasına karar verilmiştir. Son olarak ise 2001 yılında faaliyetlerine son verilen Emlak Bankası, BDDK'nın Şubat 2019'da verdiği karar ile Türkiye Emlak Katılım Bankası olarak yeniden faaliyetlerine başlamıştır (Güçlü, 2019b, s.276-282).

4. LİTERATÜR TARAMASI

Katılım Bankacılığı ile ekonomik büyüme ilişkisi üzerine yapılan çalışmalar özellikle İslami bankacılığın yaygın olduğu ülkelerde ortaya çıkmıştır. Bu çalışmalar ağırlıklı olarak nicel analiz yöntemlerine dayanmaktadır. Yapılan çalışmalar aşağıda tarihe göre sıralanarak incelenmiştir.

Tablo 1. Literatür Taraması

Araştırmacılar	Ülkeler	Analiz Yöntemi	Sonuç
(Furqani & Mulyany, 2009)	Malezya	Vektör Hata Düzeltme Modelleri, Johansen-Juselius Eşbütünleşme Modeli	İslami bankacılıkla GSYİH arasındaki ilişki Robinson hipotezini destekler nitelikte. İslami bankacılık kısa dönemde sabit yatırımları etkilemekte, uzun dönemde ise ilişki iki taraflı
(Abduh & Omar, 2012)	Endonezya	Ardışık bağlanımlı dağıtılmış gecikme yapısı içinde eşbütünleşme ve hata düzeltme modelleri	İslami finans ile ekonomik büyüme arasında hem kısa vadeli hemde uzun vadeli güçlü bir ilişki vardır. Ekonomik büyüme ile İslami finans arasında çift yönlü bir ilişki bulunmaktadır.
(Abduh & Chowdhury, 2014)	Bangladeş	Vektör Hata Düzeltme Modelleri, Johansen-Juselius Eşbütünleşme Modeli	İlişki çift taraflı. İslami bankalar kanalıyla yapılan finansman hem kısa hem de uzun dönemde ekonomik büyüme ve finansal derinleşme ile güçlü ve pozitif bir ilişki içinde
(Tabash & Dhankar, 2014)	Katar	Birim kök testi, Eşbütünleşme testi, Granger nedensellik testi	İslami finans ile ekonomik büyüme arasında uzun vadede güçlü bir ilişki olduğu bulunmuştur ve aralarında çift yönlü bir ilişki bulunmaktadır.
(Majid & Kassim, 2015)	Malezya	Hata düzeltme modeli testi ve ARDL sınır testi	İlişki tek yönlü, İslami bankacılığın gelişimi ekonomik büyümeyi pozitif etkiliyor.
(Lebdaoui & Wild, 2016)	20 Ülke	Temel Bileşen Analizi (PCA), Genelleştirilmiş Momentler-Metodu (GMM)	İslami bankacılığın katsayısı finansal gelişme ile pozitif ilişkilidir. Ancak İslami bankacılığın oranı geleneksel bankacılığa göre çok düşük.
(Tunay, 2016)	Türkiye	Panel (Granger) Nedensellik Testi	İslami bankalar ile GSYİH arasında tek yönlü bir ilişki olduğuna ulaşılmıştır. Toplam aktifler, kullanılan fonlar ve mevduatlardan GSYİH'ye doğru anlamlı bir nedensellik belirlenmemiştir. Bu durumun tersi ise mevcuttur.
(Çakar, Karakaş, & Güngör, 2018)	Türkiye	Johansen Eşbütünleşme testi ve Granger Nedensellik testi	GSYH'den katılım bankalarının toplam kredi hacmine doğru tek yönlü nedensellik ilişkisi olduğu tespit edilmiştir.
(Kandemir, Arifoğlu, & Canbaz, 2018)	Türkiye	Toda-Yamamoto yaklaşımı ile Granger Nedensellik Testi	Katılım bankaları sektörel kredileri ile ekonomik büyüme arasında yakın bir ilişki olduğu tespit edilmiştir.
(Koçak, 2018)	Türkiye	Yapısal Kırılmalı Birim Kök ve Eşbütünleşme Testleri, Granger Nedensellik Testi	İslami finans, sermaye ve işgücünden ekonomik büyümeye doğru tek yönlü bir ilişkinin olduğuna ulaşılmıştır.

5. VERİ VE YÖNTEM

Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden yarı yapılandırılmış derinlemesine mülakat yöntemi kullanılmıştır. Katılım bankacılığının reel sektöre etkilerini incelemek adına katılım bankacılığının 2009-2019 yılları arasında topladığı katılım hesapları, verdiği toplam sektörel ve bireysel krediler karşılaştırılarak incelenmiştir. Nitel araştırma yöntemi, görüşme, gözlem ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül

bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma olarak tanımlanabilmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2011, s.39). Araştırmada veriler yarı yapılandırılmış derinlemesine mülakat yöntemi kullanılarak toplanmıştır.

Mülakat soruları, literatür taraması ve uzman görüşü kapsamında hazırlanmış, her biriyle yaklaşık birer saatlik görüşme yapılan katılımcılara sorulmuştur. Mülakatlarda alınan cevaplar kaydedilmiş daha sonrasında yazıya geçirilmiştir. Bunun sonucunda yanıtlar detaylı bir şekilde incelenerek kapsamlı bir şekilde kategorize edilmiş ve söz konusu kategoriler ile ilgili sonuçlara ulaşılmıştır.

Mülakat yapılan kişiler dört farklı kategoriye ayrılarak kısaltmalar belirlenmiştir. “KB” katılım bankacılığını, “RS” reel sektörü, “DK” danışma kurullarını ve “DO” ise düzenleyici otoriteyi temsil etmektedir. Araştırma da görüşme yapılan kişiler Tablo 2’de görülmektedir.

Tablo 2. Araştırmaya Katılan Kişilere Ait Genel Bilgiler

	Kişi	Çalıştığı Kurum	Görüşme Zamanı
1	KB-1 kişisi	X Katılım Bankası	20.10.2016
2	KB-2 kişisi	Y Katılım Bankası	10.11.2016
3	KB-3 kişisi	Z Katılım Bankası	14.11.2016
4	RS-1 kişisi	X Firması Sahibi	28.10.2016
5	RS-2 kişisi	Y Firma Sahibi	25.02.2017
6	RS-3 kişisi	Müsiad Yöneticisi	01.12.2016
7	RS-4 kişisi	Maruf Vakfı İslam Ekonomi Enstitüsü	28.12.2017
8	DK-1 kişisi	Danışma Kurulu Üyesi	05.01.2017
9	DK-2 kişisi	Danışma Kurulu Üyesi	05.01.2017
10	DO-1 kişisi	BDDK Yöneticisi	20.02.2017
11	DO-2 kişisi	Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası	02.01.2017

Tablodan anlaşılacağı üzere 11 kişiden, 3’ü katılım bankası şube müdürü, 2’si 250’den fazla çalışana sahip olan firma sahibi, 1’i Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumunda (BDDK) üst düzey yönetici, 1’i Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankasında (TCMB) üst düzey yönetici, 2’si katılım bankalarının danışma kurulu üyesi, 1’i

Müstakil Sanayici ve İş Adamları Derneği (MÜSİAD) başkanı, 1'i ise Maruf Vakfı'nın İslam ekonomisi enstitüsü başkanıdır.

Görüşmenin en yaygın veri toplama yöntemlerinden biri olmasının sebebi, bireylerin verilerini, görüşlerini ve deneyimlerini ortaya çıkarma konusunda çok güçlü bir yöntem olan sözlü iletişimi esas almasından gelmektedir. Görüşme formunun hazırlanması, test edilmesi, görüşmelerin ayarlanması, hazırlıkların yapılması ve görüşmelerin gerçekleştirilmesi açısından bakıldığında görüşme yöntemi özel bir eğitim gerektiren bir veri toplama yöntemidir (Yıldırım ve Şimşek, 2011, s.127).

Görüşme sorularının belirlenmesinde dikkat edilmesi gereken birtakım kurallar bulunmaktadır. Kolay anlaşabilecek sorular yazma, odaklı sorular hazırlama, açık uçlu sorular sorma, yönlendirmekten kaçınma, çok boyutlu soru sormaktan kaçınma, alternatif sorular ve sondalar hazırlama, farklı türden sorular yazma, soruları mantıklı bir biçimde düzenleme ve soruları geliştirme gibi ilkeler, araştırılan konu hakkında sağlıklı veriler koyabilmek adına büyük bir önem taşımaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2011, s.128)

Görüşme de sorulan soruların hazırlanmasında bu ilkelerden faydalanılmıştır. Toplamda 29 adet soru sorulmuştur. Bunların hepsi açık uçlu sorulardır. Yapılan kategorizasyona göre her temsilci grubuna farklı 5 ile 10 arasında soru yöneltilmiştir. Aynı kategori içinde bulunan temsilcilere ise birbirleri ile aynı sorular sorulmuştur.

Çalışmanın yazım sürecinde bilimsel, etik ve alıntı kurallarına uyulmuş; toplanan veriler üzerinde herhangi bir tahrifat yapılmamıştır. Çalışma 1 Ocak 2020 tarihinden önce hazırlandığından dolayı etik kurul izin belgesine ihtiyaç duymamaktadır.

6. BULGULAR

6.1. Katılım Bankacılığının Reel Sektöre Etkilerinin Derinlemesine Mülakat Yöntemiyle İncelenmesi

Bu başlık altında özel sektörün katılım bankacılığına bakışı ve memnuniyeti, katılım bankası ile konvansiyonel banka karşılaştırması ve imaj meselesi, katılım bankalarının reel sektörün ihtiyaçlarını karşılaması meselesi, borç temelli (banka)

sisteminden ortaklığa dayalı finansman sistemine geçiş ve katılım bankalarının gelişimi konuları derinlemesine mülakat yöntemi ile incelenecektir.

6.1.1. Özel Sektörün Katılım Bankacılığına Bakışı ve Memnuniyeti

Yapılan görüşmeler sonucunda firma sahipleri kredi kullanırken ki öncelikleri hususunda en başta faizsizlik ilkesinden bahsetmişlerdir. Örneğin, RS-1 kişisi: *“Reel çizgiyi kaçırmadan öncelik tercihimiz faizden uzak alışverişe finans sağlayan kaynaklardan istifade etmektir”* demiştir. RS-2 kişisi: *“Katılım bankası olması en önemli önceliğimizdir. Ardından ise bankanın kredi maliyeti sonrasında ise krediyi kullandırabilme hızı geliyor”* sözlerini söyleyerek RS-1 kişisini desteklemiştir.

Katılım bankalarının ürün çeşitliliği kapsamında ise RS-2 kişisi: *“Zorlandığımız noktalar çok oluyor. Biraz daha çeşitli modellerle geliştirilmesi gereken finansal hizmetlerin olması lazım”* sözleriyle düşüncelerini aktarmıştır. RS-3 kişisi ise katılım bankacılığının hızlı bir şekilde büyüdüğünden bahsettikten sonra *“Katılım bankacılığının mevcut enstrümanlarının çeşitliliği henüz istenilen seviyeye ulaşmamıştır”*. RS-4 kişisi ise: *“Çeşitliliğin çok iyi anlatıldığı, çok iyi kavrandığı kanaatinde de değilim”* sözleriyle önceki kişilerin söylemlerini destekler nitelikte görüşlerini ifade etmektedir.

Maliyet olarak katılım bankalarının daha pahalı olduğu durumlarda nasıl bir strateji izledikleri konusunda ise RS-1 kişisi: *“Tabi bu noktada manen bir tercih zorunluluğumuz söz konusu fakat piyasa şartlarının sizi zorlayıp sıkıştırdığı, altından kalkamadığımız hallerle karşı karşıya kaldığımız pozisyonları yaşayabiliyoruz”* sözleriyle görüşlerini ifade etmektedir. RS-2 kişisi ise: *“Katılım bankacılığını tercih etmek durumundayız”* demiştir.

6.1.2. Katılım Bankası ile Konvansiyonel Banka Karşılaştırması

Yapılan görüşmelerde katılım bankacılığı ile konvansiyonel bankacılık arasında tercih yapılırken dikkat edilen faktörler ile alakalı RS-4 kişisi: *“Maalesef maliyeti tercih ediliyor”* sözleriyle tercih sebeplerini ve bunun altında yatan faktörlerden bahsetmiştir. RS-3 kişisi: *“Katılım bankacılığını tercih eden şirketlerin öncelikli tercih sebepleri; bu bankaların şirketlere finansmana erişim hususunda sunduğu yöntemlerin faizsiz, İslami koşullara uygun ve güvenilir olmasından kaynaklanmaktadır”* demiştir. DK-1 kişisi ise: *“Ucuzuna bakıyorlar artı olarak da hizmet kalitesine bakıyorlar. Asıl belirleyen de budur.”*

İnancı önceleyen insanların sayısı oldukça az” demiştir. DK-2 kişisi ise: “Maliyet ana faktör. Çünkü herkes artık fazlasıyla kuruşun hesabını yapar oldu” demiştir. Diğer taraftan ise müşterilerin kendilerini tercih etme sebebi ile alakalı KB-1 kişisi şu değerlendirmede bulunmuştur: “Bizim özellikle katılım hesabı açtıran yani paralarını değerlendirmek isteyenlerdeki en önemli tercih sebeplerimizden biri yine faizsizlik ilkesidir”. Katılım bankacılığının tercih edilirken dikkat edilen hususlarla ilgili reel sektör temsilcileri önceliğin maliyet olduğunu ifade etmektedirler. Ancak katılım bankaları yöneticileri ise müşterilerinin kendilerini öncelikli olarak faizsizlik ilkesine uygun bir iş modeline sahip olduklarından dolayı tercih ettiklerini belirtmektedirler.

Katılım bankalarının, konvansiyonel bankaların tamamlayıcısı olup olmadığı konusunda DO-1 kişisi: *“Faiz yerine ticareti ve risk paylaşımını esas alan, varlığa dayalı olarak katma değer yaratan ve bu yönüyle toplumsal kalkınmaya katkı sağlayan, güçlü kurumsal yönetim ilkeleri ve etik ilkelere sahip katılım bankacılığı, konvansiyonel bankacılığa bir alternatif olarak ortaya çıkmış ve uygulanmaya devam etmektedir”* sözlerini kullanarak katılım bankacılığının tamamlayıcılık rolüne vurgu yapmıştır. Aynı konuda DO-2 kişisi ise: *“Sonuçta katılım bankaları da konvansiyonel bankalar da aynı işleri yapıyorlar ve eninde sonunda birilerine finansman sağlıyorlar. O yüzden finansmanı şu şekilde toplama da bu şekilde topla diye bir şey olmadığı için daha çok tamamlayıcı diyebiliriz”* sözleriyle görüşlerini aktarmıştır. Devlet otoritesi temsilcileri katılım bankacılığının ortaya çıkış nedenlerinden dolayı konvansiyonel bankacılığın tamamlayıcısı olduğunu belirtmişlerdir.

6.1.3. Katılım Bankalarının Reel Sektörün İhtiyaçlarını Karşılama Meselesi

Katılım bankacılığının reel sektörün ihtiyaçlarını karşılama konusundaki yeterliliği ile ilgili DO-1 kişisi: *“Ülkemizde sektörün artan ivme ile büyümesi ve 2025 hedefleri göz önüne alındığında ilerleyen dönemlerde sektörün reel ekonominin finansmanında daha aktif rol alacağı değerlendirilmektedir”* sözleriyle durumu özetlemiştir. DO-2 kişisi: *“Bu soruyu bir dünya çapında bir de Türkiye çapında düşünebiliriz. Dünya ve Türkiye çapında katılım bankacılığı hala çok gelişmiş değil. Katılım bankacılığının gelişmiş ve bankacılık sektöründeki payının yüksek olduğu Malezya veya diğer körfez ülkelerinde bile hala gelişeceği alanlar bulunmaktadır”* şeklinde görüşlerini paylaşmıştır. Aynı konuyla ilgili DK-1 kişisi ise: *“Piyasadaki ihtiyaçları karşılayacak ürün yeterliliği var ama uygulama da bütün ürünler*

kullanılmıyor” diyerek görüş beyan etmiştir. DK-2 kişisi ise: “Teorik anlamda ihtiyaçların tamamını karşılayacak ürün var. Ancak var olan ürünlerin pratiğe ne kadar aktarıldığı gibi bir sorun var” sözleriyle DK-1 kişinin görüşlerini desteklemiştir.

DK-1 kişisi, ortaklığa dayalı finansmanın katılım bankaları tarafından kullanılmamasının sebeplerini şu şekilde açıklamıştır: “Ortaklıkta teminat alamazsınız, kar garanti değildir, sermaye garanti değildir. Tamamen risk üzerine kurulu bir üründür. Onun için pek ona yanaşmıyorlar”. DK-1 kişisi ortaklığa dayalı finansmana geçilememesinin en önemli sebeplerini uzun vadeli yatırım ve riskten kaçınma olarak ifade etmiştir.

Katılım bankacılığının ürünlerinin çeşitlendirilmesi ve geliştirilmesi ile ilgili DO-1 kişisi: “10. Kalkınma Planı Öncelikli Dönüşüm Planı 7. Bileşen altında bulunan 95 nolu “Hazine Müsteşarlığınca geliştirilen melek yatırımcı vb. projelerin katılım bankalarınca mudarebe/müşareke yöntemiyle fonlanması sağlanacaktır.” Eylem planı kapsamında çalışmalar yürütülmektedir” demiştir. DO-2 kişisi ise: “Bu çok uzun dönemli ve yavaş yavaş olabilecek bir durum. Burada katılım bankaları çok önemli bir işlev görebilir. Bankayla sermaye piyasaları arasındaki bir ürün sunabilir. Mesela, bir finansman yapıyorsa yüzde ellisini muşaraka ile girer yüzde ellisini murabaha ile girer. Bunlar normal katılım bankaları için daha kolay” demiştir. DO-1 ve DO-2 kişileri katılım bankacılığının ürünlerinin ortaklığa dayalı finansman şeklinde geliştirilmesinin önemi üzerinde durarak bu konuda somut adımların atılmaya başlandığını belirtmişlerdir.

Katılım bankalarının müşterilerinin finansman ihtiyaçlarını karşılayabilme durumu ve bunun olumlu ve olumsuz sebepleriyle ilgili KB-1 kişisi: “Bu soruya hayır demek lazım. Bütün finansman ihtiyaçlarına cevap verebildiğimizi söyleyemeyiz” demiştir. KB-2 kişisi ise: “Katılım bankacılığında 4 tane finansman modeli vardır. Bunlar, murabaha, muşaraka, mudarebe ve icaradır. Bu 4 modelin dışındaki finansman ihtiyaçlarını zaten cevap veremiyoruz” sözleriyle müşterilerinin hangi ihtiyaçlarına cevap verdiklerini belirtmiştir. KB-3 kişisi ise: “Firmaların ve şahısların, reel alımları ve bu alımları ile ilgili olarak kullanmak istedikleri bankacılık ürünleri ve finansman ihtiyaçlarına elimizdeki bankacılık ürünlerinin sınırları içerisinde cevap verebiliyoruz” sözleriyle belirli bir çerçevede müşterilerinin ihtiyaçlarını karşılayabildiklerini belirtmiştir.

6.1.4. Borç Temelli (Banka) Sistemden Ortaklığa Dayalı Finans Sistemine Geçiş

Katılım bankacılığının murabaha temelinden çıkarıp mudaraba ve muşaraka temelli olabilmesi için nelerin yapılabileceği konusu ile ilgili DK-1 kişisi: *“Mudarebe ve müşareke ortaklıklarında akit yapısını içtihadî olarak değiştirilebilecek şeyler yapılabilir mi üzerine hakikaten kafa yormak lazım. Kısmi olarak bazı deliller var fakat bütün mezheplerdeki yerleşik kanaat böyle bir şeyin olmayacağı yönündedir”* sözleriyle görüşlerini aktarmıştır. DK-2 Kişisi ise: *“Katılım bankacılığı tarafında hem İslam ile ilgili yani işin fıkhi tarafı ile ilgili hem de konvansiyonel bankaların ürünlerine ait fıkhi bilgi noktasında çok ciddi teorik bilgi eksikliği var. Biz bunu yetmişmiş insan eksikliğimiz çok fazla diyoruz”* sözleriyle görüşlerini ifade etmiştir. DO-2 kişisi ise: *“Regülasyon tarafında bence biraz daha İslami bankalara fayda sağlanacak yollar açılabilir”* sözleriyle düşüncelerini ifade etmiştir.

Borsa İstanbul’un sunmuş olduğu imkanlarla ilgili reel sektörün sahip olduğu bilgi düzeyi ile ilgili RS-3 kişisi: *“Borsa İstanbul’un reel sektöre sunmuş olduğu imkânlarla yönelik farkındalık, bahsi geçen şirketlerin büyüklüğü ile doğru orantılı olmaktadır”* demiştir. RS-4 kişisi ise: *“Çok iyi olmadığını düşünüyorum. Aslında yaygın olarak kobi seviyesindeki şirketlerle ilgili olarak çok fazla iletişim yok gibi gözüküyor”* demiştir. Reel sektör temsilcileri Borsa İstanbul’un sunmuş olduğu imkanlarla ilgili reel sektörün bilgi düzeyinin firmaların büyüklüğüne göre değiştiğini ve küçük ve orta ölçekli firmaların bilgi düzeyinin az olduğunu belirtmişlerdir.

Sermaye piyasasının daha sağlam ve çekici olabilmesi için dikkat edilmesi gereken hususlar ile ilgili RS-3 kişisi: *“Sermaye piyasalarına olan ilgiyi artırmak için halka arz edilen şirketlerin sayısının, kurumsal yatırımcı tabanının ve (kira sertifikası gibi) finansal araç çeşitliliğinin artırılması gerekmektedir. Ayrıca mevcut uygulamadaki 1 yıl ya da daha uzun süreli işlemlerin yanı sıra, fon arz ve talebinin daha kısa vadelerde buluşabileceği bir sermaye piyasası yapısı tesis edilmelidir”* sözleriyle görüşlerini aktarmıştır. RS-4 kişisi ise: *“Sermaye piyasaları meselesinde en önemli nokta bilgi ve güvenlik meselesi olarak ön plana çıkıyor”* sözleriyle görüşlerini ifade etmiştir. Reel sektör temsilcileri finansal araç çeşitliliğinin artırılması, bilgiye ulaşabilmenin kolaylaştırılması ve şeffaflığın artırılması durumunda sermaye piyasalarının daha ilgi çekici ve güvenli bir hale geleceğini ifade etmişlerdir.

KOBİ'lerin dış finansman ihtiyacını karşılama konusunda Borsa İstanbul'dan ne gibi beklentileri olduğuna dair RS-3 kişisi: *"KOBİ'lerin halka açılma eğilimlerini artırmak amacıyla özel çalışmalar yapılmalı ve bu konuyla alakalı kurum ve kuruluşların daha etkin bir bilinçlendirme faaliyeti sürdürmesi gerekmektedir. Ayrıca KOBİ'lerin halka arz maliyetlerinin düşürülmesi ve gerekli koşulların esnetilmesi de önemli bir teşvik olacaktır"* demiştir. RS-4 kişisi ise: *"Borsanın ve firmaların tanışması daha şeffaf zeminde ve insanların kendilerini güvende hissettiği bir ekonomik pozisyon ve projeksiyon içerisinde olursa borsa ciddi düzeyde finansman anlamında şirketlere katkı verebilir"* sözleriyle görüşlerini aktarmıştır. Borsa İstanbul'un KOBİ'lerle iletişimini geliştirmesi ve sağlıklı bilgi aktarımı sağlayabilmesi halinde KOBİ'lerin dış finansman sorununun çözüleceği reel sektör temsilcileri tarafından düşünülmektedir.

Türkiye'nin yapısı itibari ile banka bazlı bir sisteme mi yoksa piyasa bazlı bir sisteme mi daha yakın olduğu konusunda DO-1 kişisi: *"Mevcut durum incelendiğinde Türkiye'de finansal piyasaların yaklaşık %85'inin bankacılık sektöründen, %15'inin ise sermaye piyasalarından oluştuğu görülmektedir"* demiştir. DO-2 kişisi ise: *"Sermaye piyasaları Türkiye'de çok gelişmediği için benim tahminim şu şekilde; tamamen sermaye piyasaları temelli bir piyasa sistemimiz olsun diyemez Türkiye. Tamamen bankacılık temelli olsun da diyemez. İkisini de geliştirmesi lazım"* demiştir. RS-3 kişisi ise: *"Mevcut konjonktürde, sermaye piyasalarıyla kıyaslandığında, bankacılık sektöründe finansman arz ve talebinin daha hızlı bir şekilde buluşabildiği görülmektedir"* sözleriyle görüşlerini ifade etmiştir. Devlet otoritesi temsilcileri ve reel sektör temsilcileri Türkiye'de bankacılığın daha yoğun kullanılmasından dolayı banka bazlı sisteme sahip olduğumuzu belirtmektedirler. Ancak sermaye piyasasını da hızlı bir şekilde geliştirerek hem banka hem piyasa bazlı bir sisteme sahip olmamızın daha ideal olduğunu belirtmektedirler.

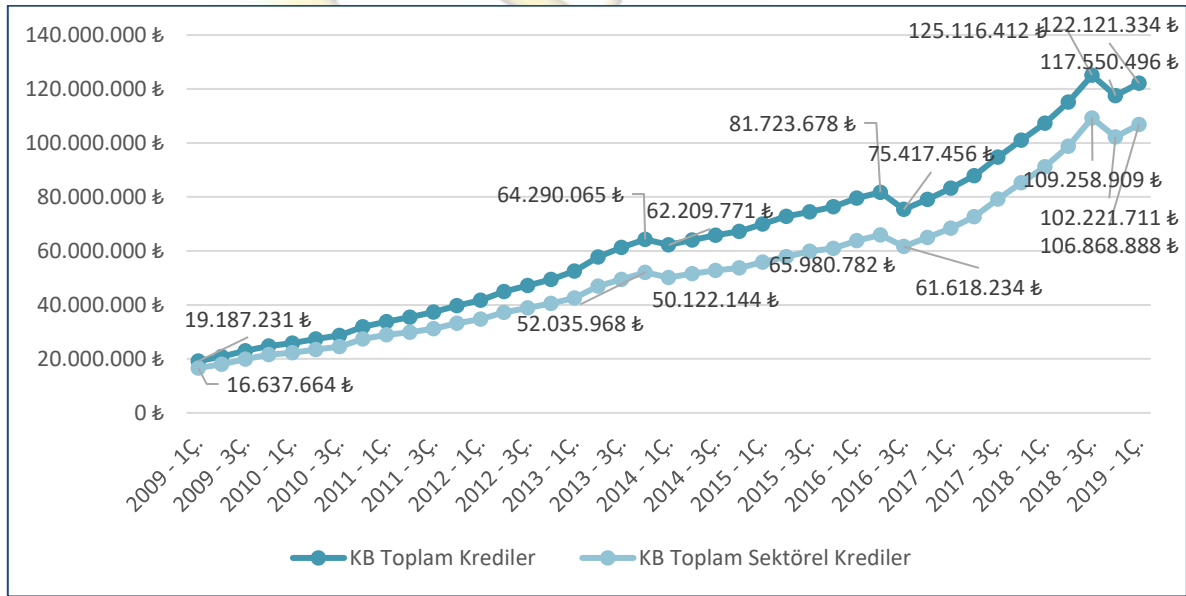
6.1.5. Katılım Bankalarının Gelişimi

Katılım bankacılığının daha cazip bir hale getirebilmek için ne gibi hamleler yapılabileceği ile ilgili RS-3 kişisi: *"Mevcut katılım bankacılığı sistemi niceliksel ve niteliksel olarak daha etkin hale getirilmelidir"* demiştir. RS-4 kişisi ise: *"Finans maliyetleri daha uygun hale geldiği zaman insanlar da bunu daha çok değerlendirmeye başlayacaktır"* sözleriyle düşüncelerini aktarmıştır.

Katılım bankacılığı sektörüne yeni sermaye çekebilmek için nelerin yapılabileceği ile ilgili DO-1 kişisi: “Katılım bankacılığının ve diğer İslami finansal kuruluşların yaygın olduğu Malezya, Endonezya, Bahreyn, Pakistan, BAE, Kuveyt, İran, Lübnan ve Sudan’ın faizsiz finans kanunları ve düzenlemeleri gibi ülkemizin de katılım bankaları ve konvansiyonel bankalar bazında amaca hizmet eden, meri mevzuat altyapısını bozmayan, adli ve idari yargı sistemi ve uluslararası norm ve standartlara uygun mevzuat ayırıştırma çalışmalarına başlaması ve standardizasyon sağlama noktasında Merkezi Danışma Kurulunun tesis edilmesi, Ülke dışından sektöre sermaye yatırımlarının artmasına neden olacağı değerlendirilmektedir” sözleriyle düşüncelerini aktarmıştır. DO-2 kişisi ise: “Bu sorunun genel bir cevabı var. Tüm kurumlarımız daha iyi çalıştırırız, uygun yatırım ortamı sağlarız, regülasyonlarda kolaylık gösteririz” demiştir.

6.2. Katılım Bankacılığının Reel Sektöre Etkilerinin Nicel Göstergeler Kullanılarak İncelenmesi

Araştırma kapsamında katılım bankacılığının reel sektör ile ilişkisi ağırlıklı olarak verdikleri sektörel krediler üzerinden incelenmiştir. 2009 yılının 1. Çeyreğinden 2019 yılının 1. Çeyreğine kadar katılım bankacılığının vermiş olduğu toplam ve sektörel krediler Şekil 1’de incelenmektedir.

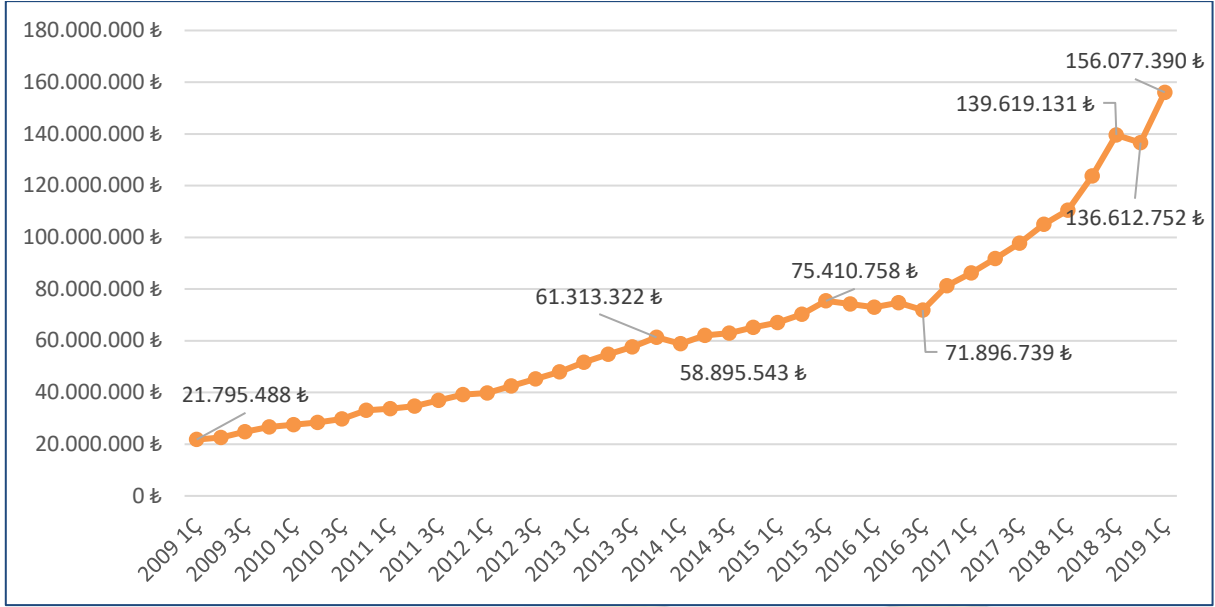

Şekil 1. Katılım Bankacılığının Toplam-Sektörel Kredi Trendi

Kaynak: BDDK (2019)

Şekil 1’de görüldüğü üzere katılım bankacılığının verdiği toplam krediler ile sektörel krediler yıllar boyunca paralel bir şekilde artış ve azalış göstermiştir. Toplam krediler, 2009 yılının 1. Çeyreğinde 19.187.231 TL olarak 2019 yılının 1.Çeyreğinde ise 122.121.334 TL olarak gerçekleşmiştir. Sektörel krediler ise 2009 yılının 1.Çeyreğinde 16.637.664 TL olarak gerçekleşirken 2010 yılının 1. Çeyreğinde ise 106.868.888 TL olarak gerçekleşmiştir. Toplam krediler, 2013 yılının 4. Çeyreğinde 64.290.065 TL olarak gerçekleşirken 2014 yılının 1. Çeyreğinde ise 2.080.294 TL azalarak 62.209.771 TL olarak gerçekleşmiştir. Sektörel kredilerde aynı dönemde 1.913.824 TL azalarak 52.035.968 TL’den 50.122.144 TL’ye gerilemiştir. Bu azalışın sebebi 17 ve 25 Aralık 2013 tarihlerinde Türkiye’nin ekonomisine ve siyasi iktidarına yönelik yapılmak istenen darbe girişimidir. Bu darbe girişimi, Halk Bankası’nın genel müdürü de dahil olmak üzere birçok iş adamını asılsız iddialar ile tutuklayarak ülkede kaos ve güvensizlik ortamı oluşturmaya çalışmaktaydı. Darbe girişiminin başarısız olmasıyla birlikte katılım bankacılığının verdiği toplam ve sektörel krediler 2014 yılının 2. Çeyreğinden itibaren yeniden artış trendine geçiş yapmıştır. Ancak 15 Temmuz 2016 tarihinde FETÖ terör örgütü tarafından gerçekleştirilmek istenen darbe girişimiyle birlikte toplam krediler, 2016 yılının 2.Çeyreğinde 81.726.678 TL iken 2016 yılının 3. Çeyreğinde 6.309.222 TL azalarak 75.417.456 TL olarak gerçeklemiştir. Sektörel krediler ise aynı dönemde 4.362.548 TL azalarak 65.980.782 TL’den 61.618.234 TL olarak gerçekleşmiştir. 2018 yılının 3.Çeyreğinde toplam krediler 125.116.412 TL iken 2018 yılının 4.Çeyreğinde bu rakam 117.550.496 TL olarak gerçeklemiştir. Buna paralel olarak aynı dönem de sektörel krediler de 109.258.909 TL gerçekleştikten sonra 102.221.711 TL’ye düşmüştür. Bu dönemde yaşanan düşüşün temel sebebi ise Rahip Brunson krizinin etkisiyle oluşan yabancı para birimlerinin hızlı bir şekilde değer kazanması ve buna bağlı oluşan güvensizlik ortamıdır. Türkiye ekonomisine 2009-2019 yılları arasında sadece 3 dönem azalma gösteren katılım bankalarının toplam ve sektörel kredileri geri kalan dönemlerde istikrarlı bir şekilde yükselmiştir.

Katılım bankacılığının 2009 yılının 1. Çeyreğinden 2019 yılının 1. Çeyreğine kadar katılım hesaplarında TL bazında ne kadar tutar olduğu şekil 2’de gösterilmiştir.

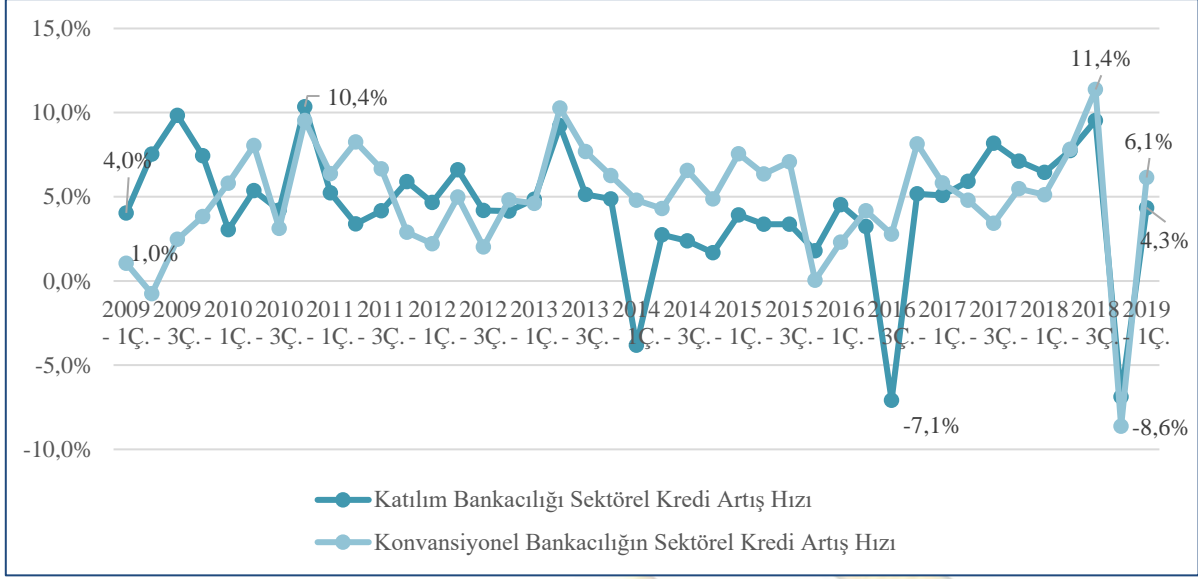

Şekil 2. Katılım Bankacılığının Toplam Katılım Hesapları Trendi

Kaynak: BDDK (2019)

Şekil 2’de yer alan verilere göre katılım bankacılığının katılım hesaplarında 2009 yılının 1.Çeyreğinde 21.795.488 TL, 2019 yılının 1.Çeyreğinde ise 156.077.390 TL toplanmıştır. Bu süreç içerisinde, 2013 yılının 4.Çeyreğinde 61.313.322 TL toplanmış iken 2014 yılının 1.Çeyreğinde 2.417.779 TL azalış ile 58.895.543 TL toplanmıştır. Bu azalışın sebebi 17 ve 25 Aralık 2013 tarihinde gerçekleştirilmeye çalışılan darbe girişimidir. 2015 yılının 3.Çeyreğinde 75.410.758 TL olan toplam tutarı 2016 yılının 3.Çeyreğine kadar inişli çıkışlı bir grafik izleyerek toplamda 3.514.019 TL azalmış ve 71.896.739 TL olarak gerçekleşmiştir. 2018 yılının 3.Çeyreğinde katılım hesaplarında toplanan 139.619.131 TL 2019 yılının 4.Çeyreğinde azalarak 136.612.752 TL toplanmıştır. Şekil 2’de katılım bankacılığı ile konvansiyonel bankacılığın vermiş oldukları sektörel kredilerin çeyreklik bazda artış veya eksiliş oranları 2009 yılının 1. çeyreğinden 2019 yılının 3. çeyreğine kadar gösterilmiştir.

Şekil 3’te verilen katılım bankacılığı ile konvansiyonel bankacılığın 2008 yılının 4.Çeyreğinden 2009 yılının 1. Çeyreğine kıyasla verilen toplam sektörel kredilerin oranı sırasıyla %4,0 ve %1,0 olarak gerçekleşmiştir. Katılım bankacılığının verdiği sektörel kredilerin en düşük artış hızı 2016 yılının 3.Çeyreğinde %-7,1 ile gerçekleşmiştir. Katılım bankacılığının verdiği sektörel kredilerin artış hızı en fazla 2010 yılının 4.Çeyreğinde %10,4 olarak gerçekleşmiştir.

Şekil 3. Katılım Bankacılığı ile Konvansiyonel Bankacılığın Sektörel Kredilerinin Artış Hız Trendi

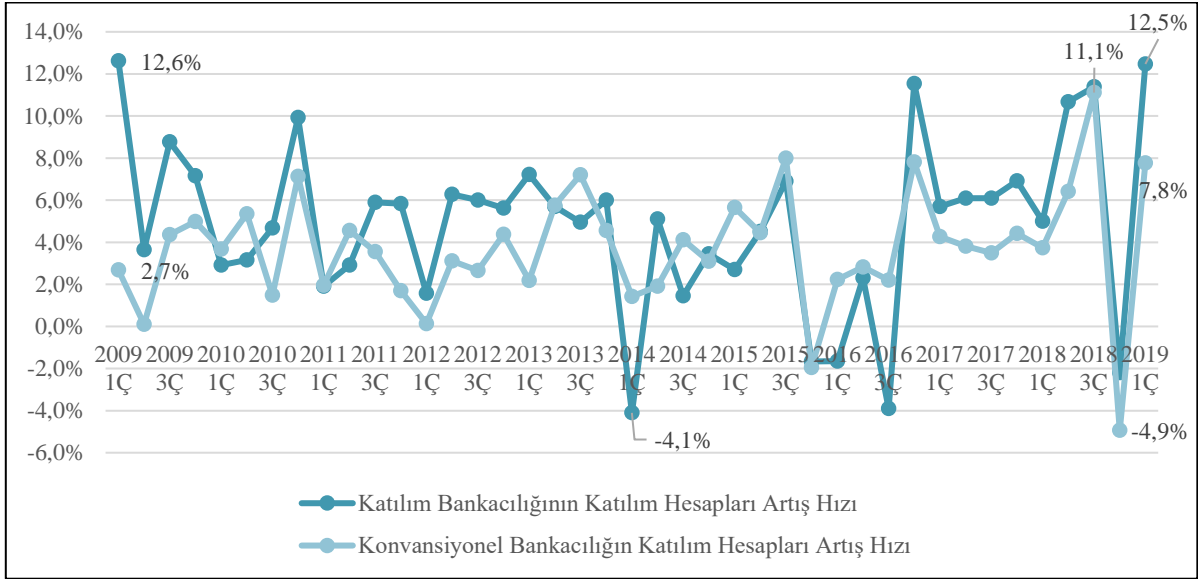
Kaynak: BDDK (2019)

Konvansiyonel bankacılığın verdiği sektörel kredilerin en düşük artış hızı 2018 yılının 4.Çeyreğinde % -8,6 ile gerçekleşmiştir. Katılım bankacılığının sektörel kredilerinin artış hızı 2019 yılının 1.Çeyreğinde %4,3 olarak gerçekleşmiştir. Konvansiyonel bankaların sektörel kredilerinin artış hızı 2019 yılının 1.Çeyreğinde %6,1 olarak gerçekleşmiştir. 2018 yılının 4.Çeyreğinde ve 2019 yılının 1.Çeyreğinde gerçekleşen büyüme hızlarındaki pozitif ve negatif büyümelerin hem katılım bankacılığı hem de konvansiyonel bankacılık tarafından aynı paralellikte olması Türkiye'nin bankacılık sektörünün verilen sektörel krediler bağlamında son 10 yılında yaşamış olduğu en derin krizi başarıyla atlattığını göstermektedir.

Katılım bankacılığı ile konvansiyonel bankacılığın katılım hesaplarının 2009 ile 2019 yılları arasında çeyreklik bazda artış veya düşüş oranları Şekil 4'te gösterilmiştir.

Şekil 4'te katılım bankacılığının katılım hesapları artış hızı 2009 yılının 1.Çeyreğinde %12,6, 2019 yılının 1.Çeyreğinde ise %12,5 olarak gerçekleşmiştir. Katılım bankacılığının en yüksek katılım hesapları artış oranı 2009 yılının 1.Çeyreğinde %12,6 olarak, en düşük katılım hesapları artış hızı ise 2014 yılının 1.Çeyreğinde %-4,1 olarak gerçekleşmiştir. Konvansiyonel bankacılığın katılım hesapları artış hızı 2009 yılının 1.Çeyreğinde %2,7, 2019 yılının 1.Çeyreğinde ise %12,5 olarak gerçekleşmiştir. Konvansiyonel bankacılığın en yüksek katılım hesapları artış

oranı %11,1 ile 2018 yılının 3.Çeyreğinde gerçekleşirken en düşük katılım hesapları artış oranı %-4,9 ile 2018 yılının 4.Çeyreğinde gerçekleşmiştir.

Şekil 4. Katılım Bankacılığı ile Konvansiyonel Bankacılığın Katılım Hesaplarının Artış Trendi

Kaynak: BDDK (2019)

7. SONUÇ

Özel sektörün katılım bankacılığını tercih ederken öncelikli olarak dikkat ettiği hususların başında faizden uzak olması gelmektedir. Bununla birlikte kredi maliyeti ve krediyi kullanılabilmek hızı, katılım bankacılığının tercih edilmesinin diğer nedenleridir. Diğer taraftan konvansiyonel bankacılık ise ürünlerinin çeşitliliği, şube ağının daha yaygın ve sayısal olarak fazla olması ve fiyat avantajı gibi sebeplerden ötürü tercih edilmektedir. Ancak katılım bankacılığının ürün çeşitliliği yetersiz ve beklentileri karşılayamamaktadır. Bunun yanı sıra katılım bankalarının kredilerinin sabit maliyetli olması ve müşteri ilişkilerindeki samimi ve güven veren yapısı, tercih edilmelerinin en önemli sebepleri arasında öne çıkmaktadır. Yapılan mülakatlarda, katılım bankacılığının reel sektörün ihtiyaçlarını karşılama noktasında istenilen seviyeye henüz ulaşamadığı, katılımcılar tarafından belirtilmektedir. Borç temelli sistemden ortaklığa dayalı finansman sistemine geçiş hususunda sermaye piyasalarının önemli bir rol oynaması beklenmektedir. Ancak günümüz şartlarında yatırımcıların uzun vadeden ziyade kısa vadeli yatırımları tercih ediyor olması, sermaye piyasaları açısından olumsuz bir tablo ortaya çıkarmaktadır.

Katılım bankaları reel sektör ağırlıklı çalıştığı ve faiz piyasalarındaki araçları kullanmadığı için 2008 krizinden başarılı ve güvenli çıkmıştır. Ancak, daha sonra ülkemizde meydana gelen 17-25 Aralık olayları ve onun akabinde gelişen 15 Temmuz darbe girişiminden dolayı sektör zarar görmüştür. Özellikle 15 Temmuz 2016 tarihinin içinde bulunmuş olduğu 2016 3. çeyrek büyüme rakamları negatif olarak gerçekleşmiştir. Ancak bu girişimlerin başarılı olamaması sayesinde 2016 4. çeyrekte itibaren sektör kendisini hızlı bir şekilde toparlayarak yeniden pozitif rakamlar açıklamaya başlamıştır. 2018 yılı içerisinde yaşanan yabancı para birimlerinin hızlı bir şekilde değer kazanması ve enflasyon artışı katılım bankacılığı sektörünü hem katılım hesapları hem de kredi tarafında negatif yönde etkilemiştir.

Son 10 yılda Türkiye’de oluşan siyasi kaynaklı ekonomik krizler dikkate alınmadığı sürece Katılım bankacılığının iyi bir performans sergilediği görülmektedir. Özellikle verilen krediler içerisindeki sektörel kredilerin payının yüksekliği reel sektör ile ilişkilerinin ne kadar kuvvetli olduğunun göstergesidir. Hem mülakatların hem de verilerin ışığında Katılım bankacılığı ile reel kesim ilişkisinin son 10 yılda gittikçe güçlendiği söylenebilmekle birlikte mülakatlara bakıldığında zaman beklentinin çok daha yüksek olduğu ortaya çıkmaktadır.

Katılım bankalarının, sınırlı finansal araçlar kullanmaları faaliyetlerini daraltmaktadır. Bu bankaların sayıları artmakla beraber, bankacılık sektöründeki oranları artmamaktadır. Farklı kaynak ve araçlar geliştirmeleri gerekmekte ve kendilerini, fon talep edenlere sağlıklı bir şekilde tanıtmaları için faaliyet göstermeleri, ilk etapta önerilebilecek hususlardır.

Bu çalışma bilindiği kadarı ile ülkemizde İslami finans yöntemlerinin reel sektöre olan etkilerinin incelendiği ilk nitel çalışma olma özelliği taşımaktadır. Daha sonraki çalışmalarda hem daha fazla kişi ile mülakat yapılması hem de daha farklı analiz yöntemleri kullanılması çalışmayı daha da geliştirilebilir.

KAYNAKÇA

- AAOIFI. (2015). *Faizsiz Finans Standartları*. İstanbul: TKBB.
- Abduh, M., & Chowdhury, N. T. (2014). Does Islamic Banking Matter for Economic Growth in Bangladesh. *Journal of Islamic Economics, Banking and Finance*, 8, 104-113.
- Abduh, M., & Omar, A. (2012). Islamic Banking and Economic Growth: The Indonesian Experience. *International Journal of Islamic and Middle Eastern Finance and Management*, 5, 35-47.
- Atar, A. (2017). Başlangıcından Günümüze Dünyada ve Türkiyede İslami Bankacılığın Genel Durumu. *Tarih Kültür ve Sanat Araştırmaları Dergisi*, 6(4), 1029-1062.
- Balala, M.-H. (2011). *Islamic Finance and Law Theory and Practice in a Globalized World*. New York: I.B. Tauris.
- BDDK. (2019). Retrieved May 17, 2019, from <https://ebulten.bddk.org.tr/finturk#>
- Bulut, H. İ., Er, B., Polat, A., ve Köksal, B. (2009). *Finansal Yenilik ve Açılımları ile Katılım Bankacılığı*. Türkiye Katılım Bankaları Birliği.
- Çakar, R., Karakaş, G., & Güngör, S. (2018). Türkiye'de Geleneksel ve Katılım Bankalarının Toplam Kredi Hacimleriyle Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişki. *İslam Ekonomisi ve Finansı Dergisi*, 4(1), 69-95.
- Furqani, H., & Mulyany, R. (2009). Islamic Banking and Economic Growth: Empirical Evidence from Malaysia. *Journal of Economic Cooperation and Development*, 30, 59-74.
- Güçlü, F. (2019a). Rise of Environmental Consciousness in Islamic Finance. C. Aydın, & B. Darıcı içinde, *Handbook of Energy and Environment Policy* (s. 245-260). Berlin: Peter Lang.
- Güçlü, F. (2019b). İslami Finansın Türkiye, A.B.D., İngiltere ve Malezya'da Gelişimi. *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 17(3), 271-293. doi: 10.11611/yead.569172
- Güçlü, F., ve Kılıç, M. (2019). İslami Hisse Senedi Piyasaları Üzerine Bir İnceleme. M. Kılıç içinde, *Derlemeler - I: İktisadi ve İdari Bilimler Alanyazın* (s. 135-159). İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım.
- Günel, M. (2007). *Para Banka ve Finansal Sistem*. Ankara: Yeni Dönem.
- Iqbal, Z., ve Mirakhor, A. (2011). An introduction to Islamic finance: Theory and practice.
- Kandemir, T., Arifoğlu, A., & Canbaz, M. (2018). Sektörel Krediler ve Ekonomik Büyüme Arasındaki Nedensellik İlişkisi: Türkiye Katılım Bankaları Birliği. *Aksaray Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 10(2), 19-30.
- Kettell, B. (2011). *Introduction to Islamic Banking and Finance*. West Sussex: Wiley and Sons.

- Koçak, E. (2018). İslami Finans ve Ekonomik Büyüme: Türkiye Üzerine Ekonometrik Bir Uygulama. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 51, 67-91.
- Lebdaoui, H., & Wild, J. (2016). Islamic Banking and Financial Development. *Review of Middle East Economics and Finance*, 12(2), 201-224.
- Levine, R. (2005). *Finance and Growth: Theory and Evidence*. (P. Aghion ve S. Durlauf, Eds.), *Handbook of Economic Growth*. Amsterdam.
- Majid, M., & Kassim, S. (2015). Assessing The Contribution of Islamic Finance to Economic Growth: Empirical Evidence From Malaysia. *Journal of Islamic Accounting and Business Research*, 6(2), 292-310.
- Sümer, G., ve Onan, F. (2016). Dünyada Faizsiz Bankacılığın Doğuşu, Türkiyedeki Katılım Bankacılığının Gelişme Süreci ve Konvansiyonel Bankacılıktan Farkları. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 17(3), 296-308.
- Sundararajan, V. (2011). *Islamic finance*. (J. Ahmed ve H. S. Kohli, Eds.). New Delhi: Sage.
- Tabash, M., & Dhankar, R. (2014). Islamic banking and Economic Growth: An Empirical Evidence from Qatar. *Journal of Applied Economics and Business*, 2, 51-67.
- Tunay, B. (2016). İslami Bankacılık ile Ekonomik Büyüme Arasında Nedensellik İlişkileri (Causality Relations Between Islamic Banking and Economic Growth). *Yönetim ve Ekonomi: Celal Bayar Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 23, 485-502.
- Tunç, H. (2016). *Katılım Bankacılığı Felsefesi, Teorisi ve Türkiye Uygulaması*. İstanbul: Nesil.
- Yanpar, A. (2015). *İslami Finans İlkeler, Araçlar, Kurumlar*. İstanbul: Scala.
- Yıldırım, A., ve Şimşek, H. (2011). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin.